

בן ישראל חתן של השבת

כחתן יכהן פאר

שבשבת 'אורייתא מתעטרא בעטרין שלימין'. כי האדם העוסק בתורה בשבת באמצעות הנשמה יתירה שלו הבאה מכתר התורה, הריהו מעטר את התורה 'בעטרין שלימין'.

הלימוד המיוחד לבחינת הכלה דשבת

איתא במדרש (שמו"ר מא, ה): תלמיד חכם צריך שיהיה זריז בעשרים וארבעה ספרים. והוסיף רבינו בחי (שמות לא, יח) שמאחר שהשבת נקראת כלה, לכן חיבר רבי במסכת שבת כ"ד פרקים.

ולכן אמרו בילקוט (תהלים תתפח): 'ישכים אדם ביום השבת וילך לבית הכנסת ולבית המדרש ויקרא בתורה וישנה בנביאים, וכן מבואר בשולחן ערוך (רצ, ב) שהיו לומדים נביאים בשבת (אמנם כתובים אין לומדים בשבת, ביאור הגר"א שם).

וכתב בתקוני שבת בשם האריז"ל שיש ללמוד בשבת את כל משניות מסכת שבת. והעושה כן מקשט את שתי כלותיו - התורה והשבת, בקישוטיהם.

הכנת החתן - לימוד התורה ביום השישי

דרשו חכמים (שבת קיז): על הנאמר 'זהה ביום השישי והכינו את אשר יביא, שצריך להכין צרכי שבת בערב שבת. וזה נאמר על צורכי הגוף, אך קל וחומר על צורכי הנשמה.

מעתה, כיון שהנשמה יתירה באה לסייע לאדם בלימוד התורה, מובן שצריך להכין עצמו בלימוד התורה ביום השישי על מנת להיכנס לשבת מתוך דברי תורה. וכך כתב רבי ישראל אליהו וינטרוב (אגרות דעת קנט): "ההכנה לנשמה היא בדברי תורה שלומד בערב שבת, שלימוד זה מזכך את החלודה הנדבקת לנשמתו בימי החול, ומעבירה ממנו על ידי שלהבת אש קודש, וזהו ענין נהר דינור הידוע ליוזע"ח".

ואף על זה אמרו (ע"ג, ג) 'מי שטרם בערב שבת יאכל בשבת, מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת'. ורבינו רה"י הדרכי שמואל זצוק"ל היה רגיל לחזור על דברי החפץ חיים שביאר מה שאומרים 'כל מקדש שביעי כראוי לו, דהיינו שכל אחד אחד זוכה לקדושת השבת כפי מה שמכין את עצמו (תפארת שמואל עמ' קיד).

תשא אות עד, ותיקוני הוזהר קטו). ובוזהר הקדוש (ח"ב קלה): איתא, שבשבת ישראל 'מתעטרין בנשמתין חדתין, והיינו, שכיון שהנשמה יתירה באה מהכתרים, לכן היא עומדת ככתר בראש ישראל, והיא להם כעטרת חתנים (סוטה מט:).

ועל פי זה מיושב מה שהנשמה יתירה משפיעה דוקא על לימוד תורה, מפני שהיא בעצמה מקורה בכתרי התורה, וכידוע כל דבר שואף למקורה, ואם כן אף היא שואפת אל התורה צורך מחצבתה.

כמוציא שבת הנשמה יתירה נותנת דין וחשבון

מבואר בזהר הקדוש (ח"ג קעג) שבכל מוצאי שבת - כשהחזרת הנשמה יתירה לעליונים, נשאלת מה חידשה בתורה, ושומחים עמה בחידושיה, ועצובים אם לא חידשה כלום.

ואין אדם שנפטר מהלימוד בשבת. כמבואר במדרש שהביא הטור (א"ח רצ) שהעמלים בעבודה נצטוו ללמוד בשבת, לפי שזהו היום היחיד שבו הם בטלים ממלאכתם. ואמרו בילקוט (תהלים תתפח) 'אף על פי שאתם עושים מלאכה כל ששה ימים, שבת יעשה כולו תורה'.

ואף מהחידושי תורה אין מי שיכול לפטור עצמו. שכבר כתב הגר"ח מוולאז'ין ש"חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים אצלו הדברים יותר" (כתר ראש נ, וכן הוא בסיסה"ע שער העליון פ"ב), ובמשנה ברורה (רצ סק"א) פסק שמי שאינו יכול לחדש ילמד דבר חדש, וזה כל אחד יכול.

גם התורה כלה לישראל

כשם שהשבת כלה לישראל, כך גם התורה, עד שאמרו חכמים, ש'כל מי שמוציא דברי תורה ואינן ערבין על שומעיהן ככלה שהיא עריבה לבעלה, נוח לו שלא אמר' (שמו"ר מא, ה). וכשם שהשבת נקראת 'בת מלך' - גם התורה נקראת כן (שמו"ר לג, א).

וישראל מתחברים לשניהם על ידי שניהם: אל 'כלת השבת' היא הנשמה יתירה - מתחברים על ידי שעוסקים בתורה, ואל 'כלת התורה' - מתחברים על ידי שעוסקים בה בשבת.

וזה ביאור דברי הוזהר הקדוש (ח"ב פח):

אחרי שהתבאר בגליונות הקודמים שהשבת כלה של ישראל, והיא באה מוכתרת בנימוסיה בכל שבוע אל האדם. מעתה תפקיד האדם להכין עצמו להיות 'חתן', כדי להתחבר כראוי לכלה הבאה ממדומים.

ראשית, עליו להכיר את מהות הכלה. ולדעת כי הוא נושא בת מלך, ולא עוד אלא שהיא 'בת יחידה' לקב"ה (תיקוני הוזה"ק יב). ועל כן צריך להתאים עצמו לנימוסי המלוכה, כי אין לבוא בשער המלך בלבוש שק.

כלה דשבת מסייעת בלימוד התורה

נתבאר לעיל (פרשת נח) ש'כלה דשבת', היא הנשמה היתירה. ומבואר בשיטה מקובצת (ביצה טז). שהיא מחילה על האדם שפע אלוקי, ועל ידה הוא מקבל יותר שכל לעסוק בתורה ולעיין במעשי ה' (וכיוצא בזה כתב האבן עזרא בראשית ב, ג). נמצא שהיא שורה על האדם כדי שילמד איתה תורה בשבת.

ובזה יתבאר דברי המדרש שהביא הטור (א"ח רצ), שלימוד התורה בשבת נחשב כזיווג בין ישראל לתורה, והוסיף הפרישה, שבה מתקיים מה שנאמר לשבת ש'כנסת ישראל תהיה בת זוג', כלומר, שעל ידי לימוד התורה בשבת מתחברים ישראל לכלה דשבת.

אמנם יש להבין, מדוע הנשמה יתירה משפיעה דוקא על לימוד התורה - יותר משאר עניני עבודת ה'.

מקור הנשמה יתירה מהתורה

ביאור הדבר, כי נשמות ישראל שורשים מהתורה (ראה נפש החיים ש"ד פ"א), ואמרו שלכל אחד מישראל אות אחת בתורה (ש"ל בראשית ת"א א). ומקור הנשמה יתירה הוא ב'כתרים' שניתנו לישראל בהר סיני, כמו שכתב האריז"ל (פ"ח שבת ח) שבכל שבת משה נוהג טובת עין בישראל ומחזיר להם את הכתרים של מתן תורה, ומזה יורשים ה'תוספת שבת'. ופירשו דבריו, שזו היא הנשמה יתירה שמקבלים בכל שבת (בן יהודע ביצה טז).

וכן מבאר החתם סופר (כי תשא ד"ה וינפש) שקודם חטא העגל היתה לישראל נשמה יתירה כל השבוע, ובחטאם נסתלקה, ומשה מחזירה להם בשבת (וראה ילקוט ראובני כי

מידת הקנאה [ג]

מדרכי העבודה לביטול הקנאה

תחילת העבודה בכל המידות הרעות היא להתרחק ולמנוע מהם להתעורר. ובמידת הקנאה יש בזה שלש פעולות:

אינו מסתכל בעסקי חבריו

הפעולה הראשונה - למעט ככל יכולתו מלעיין במה שיש לחבירו, ובזה יפחית את התעוררות הקנאה אצלו. כי אין השטן שולט אלא במה שענינו רואות (סוטה ח.). וגם על זה שיבה בלעם לישראל (במדבר כד, ה) 'מה טוב אהליך יעקב, ופירש רש"י 'שראה פתחיהם שאינן מכוונים זה מול זה, ובכך לא תתעורר קנאתם על חבריהם.

שמח בחלקו

הפעולה השנייה - להיות 'שמח בחלקו'. כי כאשר טוב לו ומסתפק במה שיש לו, לא יבוא לקנא ולרצות מה שיש לחבירו. וישנן שתי דרכים להיות שמח בחלקו: האחת, להאמין בה' שמה שאין לו אינו זקוק לו כלל. והשנייה, לידע, שאם יהיה לו, יזיקנו.

חזין מבנו ותלמידו

הפעולה השלישית - להגביר אהבת ישראל בקרבו. כי אמרו בגמרא (סנהדרין קה:) "כל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו", והוסיף המסילת ישרים (פ"א) שאף באוהביו הקרובים אין האדם מתקנא. ועל כן ככל שירגיש יותר קרבה לחבירו, כך תמנע קנאתו בהם, ואדרבא ישמח בהצלחתם.

הקנאה היא סכלות מכמה פנים

עצות אלו מועילות להרחיק את הקנאה שלא תכנס ללב האדם, אולם כאשר כבר התעוררה הקנאה בקרבו, לא יועילו העצות הנזכרות. ואז צריך לכל הפחות לשמור עצמו מפגיעתה הרעה.

וכדי לכבות אש הקנאה מליבו, יזכור דברי המסילת ישרים ש'הקנאה סכלות היא'. וזה מכמה סיבות: האחת - כי הקנאה לא תועיל לו, כי אין האדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לה.). והכל מה' כפי עצתו הנפלאה וחכמתו הבלתי נודעת. השנייה - שהקנאה תזיק לו בגוף ובנפש, כמו שהתבאר במאמרים הקודמים.

והשלישית - שאם יכבוש קנאתו, יראה טובה הרבה, שנאמר (משלי כב, ט) 'טוב עין יבדך, וטוב עין' הוא ההיפך מהקנאי, ששמח בטובת חבירו, ומידה כנגד מידה הוא יבורך. וכן פירש הגר"א את הפסוק (משלי יא, כה) 'נפש ברכה תדשן'. ש'המבורך לכל אדם וחפץ בטובתו, ואינו מקנא בו, ובזה משמח לב בני האדם ומדשן עצמות שומעיו המתברכין, גם הוא ידושן, היפוך המקנא שדקב עצמות קנאה.

קם ממיטתו

שויתי ה' לנגדי תמיד

כתב הרמ"א (א"ח א, א): 'שויתי ה' לנגדי תמיד' הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים.

אף שאין בכוחנו להגיע למדרגה מושלמת זו, מכל מקום אין אנו נפטרים מלקיימה כפי כוחנו. וכשם שבלמוד התורה נתחייב האדם 'והגית בו יומם ולילה', ולמרות זאת כל אחד מקיים מה שביכולתו, כך ידע האדם שכל רגע שמקיים בו ענין זה של 'שויתי' - קנה עולם שלם.

ובודאי ראוי להשתדל לקיים ענין זה לפחות בתחילת היום, ואז יש סיכוי שגם המשך היום ימשך אחר ההתחלה הטובה. וזהו הטעם שהביא הרמ"א את דברי הרמב"ם הללו בתחילת דיני הנהגת הבוקר. ומתאים הדבר להיזכר בזה בעת שאומר מודה אני 'לפניך', דהיינו כעומד 'לנגדך'. וכן כתב הרמב"ם (מ"נ ח"ג פ"א): "בעת שתהיה לבדך בפני עצמך מבלתי אחר, ובעת הקיצוץ על מטתך, הזהר מאד מלשום מחשבתך בעתים הנכבדים ההם בדבר אחר - אלא בעבודה ההיא השכלית, והיא להתקרב אל השם ולעמוד לפניו". ובהתבוננות זו של 'שויתי ה' לנגדי' יש תועלות רבות, ומהם שלשה אלו:

הראשונה - שהרואה את ה' לנגדו בוטח בו ואינו מפחד מהמאורעות המתחדשות עליו תמיד, ומרגיש כמו ילד הנמצא בקרבת אביו ואוחז בידו, שאינו חושש מכל רע. ונמצא ענין זה סגולה לבטחון.

השנייה - שהמרגיש עצמו לפני המלך מקיים את כל המצוות בצורה מדוממת ומעולה יותר, כי אינו דומה העושה מצוות המלך כשהוא רחוק ממנו, לעומד בארמון המלך ומשמשו לפניו ממש.

השלישית - שהרואה ה' לנגדו תפילתו נעשית מוחשית יותר, ומקיים אותה בהידור. שהרי בעת התפילה צריך לראות עצמו 'כאילו עומד לפני המלך' (רש"י ברכות כה.), וזהו עיקר החפצא של התפילה כמו שהשריש רבינו חיים הלוי בספרו (תפילה פ"ד ה"א). ומי שמחזיק במעלה זו בשעת קומו בבוקר, בודאי יהיה קל לו יותר להמשיך בהרגשה זו אף בעת עומדו בתפילה.

צניעות בהנהגה

הכוונה העיקרית של הרמ"א בהבאת הכלל 'שויתי ה' לנגדי תמיד', היא לעורר את האדם לנהוג בצניעות וביראה מחמת אימת המלך הגדול, וכמו שסיים הרמ"א מדברי הרמב"ם במורה נבוכים (ח"ג נב):

"כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא

לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, מיד יגיע אליו היראה וההכנעה בפחד השם יתברך ובושתו ממנו תמיד".

צניעות הגוף

כל ענין הצניעות באדם התחדש רק לאחר חטא אדם הראשון, שהרי קודם לכן נאמר (בראשית ב, כה) 'וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבָּשְׁשׁוּ'. וביאור הדברים, שאחר החטא נכנס היצר הרע בתוך האדם, והוא הגורם להסתת החטא במקומות המכוסים אשר יסודם בבשר ערוה והמשכס במקומות הקשורים לכך.

ויש להתבונן בכל ענין הצניעות, שאם הוא בא לבטל ההרהור מן הרואה - אזי כאשר האדם נמצא בחדרי חדרים אינו צריך צניעות. ואם הוא כלפי הקב"ה - הרי גם כשהאדם לבוש אינו נסתר מה, ומה הענין בלבישת הבגדים. ועל כרחק הצניעות היא גם כלפי האדם עצמו, מחמת שעומד לפני המלך ומלאו כל הארץ כבודו, ועליו לנהוג באופן מכובד לפניו.

ואחר החטא הטביע הקב"ה באדם הנהגת צניעות בגופו, על פי גדרי ההלכה, ואם אדם סוטה ממנה הרי הוא פוגם במעמדו לפני המלך, וכדברי הקב"ה לאדם הראשון אחר החטא (בראשית ג, יא) 'מִי הֲגִיד לְךָ כִּי עֵרֹם אָתָּה'. ועל כן מצינו הנהגות צניעות גם כלפי הדומם, כמו שנצטוו הכהנים שלא לגלות בשר ערוה בעלייתם על הכבש במקדש.

מניח רגליו על הארץ - ומכווין

מיד כאשר האדם קם ממיטתו ומניח רגליו על הקרקע, הוא מתחיל להשתמש בעולם לצורכו. ועל כן מיד ברגע זה צריך הוא לזכור בקצרה את גודל החסדים שעושה עמו הקב"ה בעת התהלכו על הארץ. ואכן, רוב ברכות השחר הקצרות נתקנו על ענין זה, כמו שיתבאר בפירוט להלן (בגליונות הבאים) איך יכוון בכל אחת ואחת.

אמנם נראה שברגע שקם ממיטתו יחשוב על כולם לכה"פ בקצרה: הראשון - שהעביר שינה מעיניו. השני - שנתן לו כח להלך. השלישי - שהקרקע שתחתיו יציבה כראוי ונושאת אותו, אף שהיא ניצבת על המים. הרביעי - שרגליו נושאות אותו. החמישי - שנפקחו עיניו לראות להיכן הוא מהלך. השישי - שנתן לו בגד ללבוש ויכול להסתובב בחוץ. השביעי - שהתיר אסוריו בעת השינה, ועתה הוא אדון לתנועותיו. השמיני - שזקף כפיפותו בעת שנתו ויכול ללכת זקוף כבני אדם.

